

انجمن علمی گردشگری ایران

شناسایی عوامل مؤثر بر مدیریت بحران و تاب‌آوری در جامعه مقصد گردشگری (مورد مطالعه: استان تهران)

منا سادات^۱، مهدی باصولی^۲، مینا خزائی علی‌آباد^۳

DOI:10.22034/jtd.2024.451649.2906

چکیده

بحران‌ها پدیده‌های ناگوار و پیش‌بینی‌ناپذیری هستند که می‌توانند جوامع را تحت تأثیر قرار دهند و آسیب‌های زیادی به آن‌ها بزنند. در این میان، تاب‌آوری به منزله توانایی مقابله با بحران و بازگشت به شرایط عادی پس از آن، اهمیت فراوانی دارد. جامعه مقصد گردشگری، به‌عنوان یکی از ذی‌نفعان اصلی صنعت گردشگری، نقشی حیاتی در مدیریت بحران و تاب‌آوری ایفا می‌کند. این پژوهش به شناسایی عوامل مؤثر بر مدیریت بحران و تاب‌آوری در جامعه مقصد گردشگری می‌پردازد. روش پژوهش توصیفی - پیمایشی و از نظر هدف کاربردی است. گردآوری داده‌ها به‌صورت مطالعات اسنادی و مصاحبه با خبرگان دانشگاهی و کارشناسان صنعت گردشگری انجام شده است. داده‌های پژوهش با استفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری حداقل مربعات جزئی و نرم‌افزار اسمارت پی‌ال‌اس تجزیه و تحلیل شده و مدل پژوهش طراحی شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که همه ارتباط‌های مستقیم در مدل به‌جز عوامل زیست‌محیطی در آزمون فرضیه معنادار و پذیرفته شده است؛ در صورتی که عوامل سیاسی از طریق متغیر میانجی (عوامل بهداشتی - درمانی) در متغیر مدیریت بحران و تاب‌آوری تأثیر غیرمستقیم می‌گذارد و آزمون فرضیه پذیرفته می‌شود. بیشترین ضریب مسیر مربوط به عوامل اقتصادی است و عوامل زیست‌محیطی و سیاسی تأثیر کمتری در متغیر اصلی مدل دارند.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۰۴

واژه‌های کلیدی:

مدیریت بحران، تاب‌آوری، جامعه مقصد گردشگری، روش معادلات ساختاری حداقل مربعات جزئی

مقدمه

می‌شوند که بدین لحاظ شناسایی، برنامه‌ریزی مناسب و مدیریت بهینه بحران‌ها از اولویت‌های برنامه‌ها و اقدامات همه دولت‌ها است؛ زیرا، با توجه به گستردگی و پیچیدگی جوامع، تنوع و تعدد عوامل بحران‌ساز، دیگر استفاده از شیوه‌های سنتی مقاومت‌سازی و مقابله با بحران‌ها چندان کارساز نیست (Khayambashi, 2011). شدت و فراوانی بحران‌ها در دهه گذشته افزایش یافته است (Pennington-Gray, 2018). همچنین، دسترسی گسترده‌تر به اطلاعات درباره رویدادها باعث تشدید بحران‌هایی شده است که تأثیر مستقیمی بر صنعت گردشگری

صنعت گردشگری یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی در جهان است که همواره با چالش‌ها و مخاطرات متعددی روبه‌رو بوده است، بروز بحران‌های گوناگون، اعم از طبیعی و انسانی و اقتصادی، در این صنعت تأثیر چشمگیری می‌گذارد. در این میان، تاب‌آوری جوامع مقصد گردشگری به‌عنوان عنصری کلیدی در رویارویی با بحران‌ها و عبور از آن‌ها مطرح می‌شود. بحران‌ها همه‌ساله با سوء تأثیر در سه شاخص اجتماع، اقتصاد و محیط موجب خسارت‌های فراوان و گاهی جبران‌ناپذیر به کشورها و جوامع بشری

۱. دانشجوی دکتری دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران (نویسنده مسئول) monasadat@gmail.com

۲. دانشیار، دانشکده گردشگری، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران

۳. دانشجوی دکتری دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران

مبانی نظری ۱. مدیریت بحران

مدیریت بحران به مجموعه سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌های مدیریتی و فعالیت‌های اجرایی اطلاق می‌شود که مربوط به مراحل مختلف واکنش در برابر بحران‌ها است. بدین سان، مدیریت بحران از یک سو آمادگی برای مقابله و تلاش برای پیشگیری از بحران‌ها است و از سوی دیگر، به پاسخ‌گویی و به حداقل رساندن پیامدهای جانی و مالی بحران‌ها و برقراری وضعیت عادی می‌پردازد. بر این اساس، مدیریت بحران اغلب بر تمرکز مستمر بر ارتباطات عمومی، به‌منظور کاهش و بازسازی و مرمت خسارات عمومی، تاکید می‌ورزد و در پی بررسی و جست‌وجوی راه‌های مطمئن در این خصوص است (Pourmousavi et al., 2012). مدیریت بحران را می‌توان برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، رهبری، هماهنگی، کنترل و پشتیبانی تعریف کرد. از مهم‌ترین وظایف مدیریت بحران کاهش آثار سوء بحران، آمادگی و بهبود اوضاع پیش از بحران است (Akbari et al., 2017). از آنجاکه امروزه به‌علت ارتباطات جهانی سازمان‌ها احتمال بروز بحران بیشتر از گذشته است، آمادگی برای مقابله با بحران به‌منظور پیشگیری و مقابله مؤثر با بحران‌ها به مسئله مهمی برای رهبران سازمان‌ها تبدیل شده است. هر سازمانی باید فرایندها و برنامه‌های عملیاتی برای پیشگیری از بحران و مدیریت بحران داشته باشد (Taneja et al., 2014). مدیریت بحران شامل برنامه‌ریزی و مدیریت به‌منظور حفظ منافع و مصالح صنعت، گردشگران و سایر متصدیان است که گرفتار آسیب‌ها و خسارات بلندمدت شده‌اند (Henderson, 2007). در این خصوص، فالکنر (2001) یکی از جامع‌ترین چارچوب‌های مدیریت بحران در صنعت گردشگری را ارائه داده است. وی فرایند مدیریت بحران در صنعت گردشگری را به شش مرحله متوالی پیش از بحران، لحظه اولیه بحران، وقوع بحران، اواسط بحران، دوره بلندمدت پس از بحران و بازگشت به شرایط عادی تقسیم کرده و برای هر مرحله اقدامات و راهبردهایی در نظر گرفته است.

۲. تاب‌آوری

ورنر از نخستین دانشمندانی بود که از اصطلاح تاب‌آوری در ۱۹۷۰ استفاده کرد. پس از او، هولینگ در سال ۱۹۷۳ با انتشار مقاله‌ای با عنوان «تاب‌آوری

دارند. (Schroeder et al., 2018). مدیریت بحران در جامعه مقصد به انجام امور در صورت بروز بحران و تاب‌آوری در سطح جامعه مقصد اشاره دارد. این فرایند شامل فعالیت‌ها، چارچوب‌ها و دستورکارهایی است که برای مدیریت بحران و تاب‌آوری جامعه محلی مقصد انجام می‌شود (Zamani & Esmaeli, 2014). درواقع می‌توان گفت تاب‌آوری «ظرفیت هر سیستم برای جذب آشفتگی و سازمان‌دهی مجدد در حین تغییر است، به‌طوری که اساساً همان عملکرد، ساختار، هویت و بازخوردها را حفظ کند» (Walker et al., 2004). هر تصمیم‌زمنه‌ای را که تصمیم‌گیرندگان دیگر در آن فعالیت می‌کنند تغییر می‌دهد و ماهیت مرتبط و وابسته به هم انعطاف‌پذیری سازمانی و اجتماعی را نشان می‌دهد (Beattie, 1992). بنابراین، واکنش جامعه می‌تواند بازتابی از روش‌های مدیریت بحران باشد (Hall et al., 2018). تصویر مقصد نگرانی غالب در طول و بعد از یک فاجعه است. «همان‌طور که فاجعه‌ها رخ می‌دهند، تصویر مقصد ممکن است تحت تأثیر ناهم‌پسند قرار گیرد.» (Penington-gray et al., 2011). مقاصد گردشگری به‌طور ویژه مستعد پیامدهای تغییر اوضاع‌اند (Becken & Hay, 2007)؛ زیرا با تعداد فزاینده‌ای از رویدادهای کنترل‌ناپذیر روبه‌رو می‌شوند (Basurto-Cadano & Pennington-Gray, 2018). واکنش جامعه در طول رویداد فاجعه تحت تأثیر تصمیماتی است که اتخاذ می‌شوند (Hall, Prayag, & Amore, 2018) و روش‌های مدیریت بحران که دنبال می‌شوند (Battie, 1992). تهران، به‌عنوان پایتخت ایران و یکی از کلان‌شهرهای بزرگ منطقه، به‌علت تراکم زیاد جمعیت، فعالیت‌های اقتصادی گسترده و زیرساخت‌های پیچیده، همواره در معرض طیف وسیعی از بحران‌ها قرار دارد. از سوی دیگر، صنعت گردشگری، به‌عنوان یکی از منابع درآمدزایی مهم در تهران، نقش بسزایی در اقتصاد استان ایفا می‌کند. این پژوهش، با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر مدیریت بحران و تاب‌آوری در جامعه مقصد گردشگری، نمونه موردی استان تهران را بررسی کرده و به دنبال پاسخ به پرسش‌های زیر است:

- چه عواملی بر مدیریت بحران و تاب‌آوری در جامعه مقصد گردشگری تهران مؤثرند؟
- چه ارتباطی بین عوامل مؤثر بر مدیریت بحران و تاب‌آوری وجود دارد؟

است که در فرد این احساس را ایجاد می‌کند که زندگی معنادار است و مفاهیمی در آن نهفته است، به حدی که فرد احساس می‌کند مشکلات و نیازهایی که به واسطه زندگی مطرح می‌شوند چالش‌های ارزشمند تعهد و درگیر شدن هستند (Antonovsky, 1987; Kimhi, 2016; Erikson & Mittelmark, 2017). پژوهش‌ها نشان می‌دهد که بیشتر افراد، حتی در مواقع روبه‌رو شدن با حوادث زندگی، از خود تاب‌آوری نشان می‌دهند؛ اما در رویارویی با بیماری کرونا همه افراد در سراسر جهان، به‌خصوص جوانان که تجربه بیماری سارس را نداشتند، شوک بزرگی را تجربه کردند که موجب استرس شدیدی در بین آنان شد (Bonanno et al., 2008). دانش و آگاهی مدیران صنعت گردشگری، که از عوامل تاب‌آوری است، می‌تواند در صورت مداوم بودن مفید باشد و تهدیدهای نامطمئن در طی بیماری همه‌گیر کوید ۱۹ و سایر بیماری‌هایی را که ممکن است در آینده رخ دهند کاهش دهد و موجب خوش‌بینی به آینده این صنعت شود (Chen & Bonanno, 2021). در پیشینه و مبانی مربوط به تاب‌آوری، مخاطره‌ها و مدیریت سوانح تاب‌آوری به شیوه‌های گوناگونی استفاده و ابعاد متفاوتی برای آن تعریف می‌شود که جنبه مشترک همه آن‌ها توانایی ایستادگی، مقاومت و واکنش مثبت به فشار یا تغییر است (Nikpour et al., 2021). تاب‌آوری چارچوب و ابعاد متفاوتی دارد که در پژوهش‌های متعدد نیز بر برخی از این ابعاد تأکید شده است.

و مقاومت سیستم‌های اکولوژیکی» مفهوم تاب‌آوری را بیان کرد. پس از آن، این مفهوم به‌طور گسترده در مطالعات اقتصادی، روان‌شناسی و علوم اجتماعی استفاده شد (Schouten et al., 2009). تاب‌آوری توانمندی فرد در برقراری تعادل زیستی-روانی در شرایط خطرناک است (Connor & Davidson, 2003). گارمزی و ماستن^۱ (2006) تاب‌آوری را فرایند، توانایی یا پیامد سازگاری موفقیت‌آمیز با شرایط تهدیدکننده محیطی تعریف کرده‌اند که نقش مهمی در مقابله با تهدیدهای زندگی و آثار نامطلوب آن دارد. آنتونوفسکی از پژوهشگران روان‌شناختی است که میزان تاب‌آوری یا احساس انسجام فرد را در شرایط تنش‌زا تحلیل و بررسی کرده است. احساس انسجام یا تاب‌آوری از عواملی است که سلامت فرد را در رویارویی با حوادث تنش‌زای زندگی محافظت می‌کند و موجب سازگاری می‌شود (Antonovsky, 1987). وی تاب‌آوری را نوعی جهت‌گیری به‌سوی زندگی تعریف می‌کند. از طریق حس انسجام و تاب‌آوری می‌توان توجیه کرد که چرا فردی می‌تواند استرس زیادی را از سر بگذراند و سالم بماند. فهم‌پذیری ابعاد وجودی-شناختی فردی است که عوامل درونی و بیرونی را کاملاً درک می‌کند؛ میزان اطلاعات کامل و جامعی که هر فرد از شرایط دریافت می‌کند و آن‌ها را درمی‌یابد. مدیریت‌پذیری ابعاد رفتاری و ابزارهایی است که فرد احساس می‌کند با داشتن آن‌ها می‌تواند شرایط و موقعیت خود را مدیریت کند. معناداری ابعاد محرکی

جدول ۱: ابعاد تاب‌آوری

ابعاد	تعریف	پژوهشگر
اقتصادی	بعد اقتصادی از تفاوت ظرفیت اجتماعی و با نشان دادن واکنش مثبت، انطباق با تغییرات و حفظ سازگاری رفتاری از سوانح شکل می‌گیرد. این بعد از تاب‌آوری را می‌توان با بهبود ارتباطات، بیمه، آگاهی از خطر، آمادگی و اجرای طرح‌های مدیریت سوانح ارتقا داد	صفری علی‌اکبری (۱۴۰۱)
اجتماعی-فرهنگی	واکنش و سازگاری افراد و جوامع، به‌طوری که آن‌ها را قادر به کاهش خسارت‌های بالقوه ساخته کند؛ زیرا بیشتر قابلیت حیات اقتصادی جوامع را نشان می‌دهد	صفری علی‌اکبری (۱۴۰۱)
زیست‌محیطی	مخاطرات طبیعی، مصرف انرژی، برنامه‌ریزی و توسعه و حفظ فضای سبز، کیفیت مصالح و بنا، محیط مصنوع	اسکندری نوده و همکاران (۱۳۹۸)
بهداشتی-درمانی	از مهم‌ترین عناصر شهر، که تأثیر مستقیم در میزان آسیب‌های ناشی از حوادث دارد، امکانات و زیرساخت‌های بهداشتی-درمانی شهرها است	فردوسی و مودودی (۱۳۹۶)
سیاسی	معنای تضمین ثبات و تداوم نظام سیاسی است. توانایی هر سیستم یا جامعه سیاسی برای مقاومت در برابر شوک‌ها و اختلالات مانند بلایای طبیعی و تغییر رژیم سیاسی	یزدان پناه و عباسی (۱۴۰۰)

۳. تاب‌آوری جوامع مقصد گردشگری

هال و همکاران (2016) پنج شرط لازم برای تاب‌آوری مقاصد گردشگری در برابر بحران و بلایا را شناسایی کرده‌اند: مقصدها باید از آسیب‌پذیری منابع خود آگاه باشند؛ مقصدها باید توسعه را اولویت‌بندی کنند که به نفع همه ذی‌نفعان اصلی باشد؛ مقصدها باید از طریق راهبردهای بلندمدت به رویدادهای بحرانی نزدیک شوند؛ مقصدها باید برای مبارزه با پراکندگی در مدل‌های حکمرانی سنتی تلاش کنند؛ مقصدها باید مطمئن شوند که در مقیاس‌های مناسب منطقه‌ای و محلی فعالیت می‌کنند. بازیابی پس از فاجعه، به‌ویژه بازیابی گردشگری، به کاهش آسیب‌پذیری‌ها براساس پایداری مربوط می‌شود (Gurtner, 2016). مقاصد گردشگری، برای پایدار بودن، باید اولویت‌ها را در خط سه‌گانه عوامل اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی متعادل کنند (Elkington, 2014). فاجعه یا بحرانی که توان از بین بردن اهداف مقصد گردشگری و بازیابی را دارد به دیدگاه جامعه‌ای از چگونگی به حداقل رساندن زیان‌های اقتصادی بدون به خطر انداختن منابع طبیعی و انسانی منطقه بستگی خواهد داشت. آثار منفی کوتاه‌مدت و فوری گردشگری در صورت طبیعی بودن بلایا رخ می‌دهند، اگرچه همکاری بین تصمیم‌گیرندگان از این احتمال پشتیبانی می‌کند که فاجعه یا بحران توانایی مقصد را در هدایت چالش‌های آینده افزایش می‌دهد و درواقع به آثار مثبت منجر می‌شود (Beattie, 1992). درنهایت، رهبران گردشگری باید حفاظت از تصویر مقصد خود و به حداقل رساندن آسیب به برند خود پس از رویداد بحرانی را در اولویت قرار دهند (Penington-Gray & Pizam, 2018). زمانی که مقصد گردشگری دچار بحران می‌شود، نخستین واکنش گردشگران بازگشت به خانه است. این تجربه خطر و ترس آمیخته با طبیعت ناهمگون گردشگران بر لزوم سیستم‌های اطلاعاتی تأکید می‌کند (Huan et al., 2004).

پیشینه پژوهش

صفری علی‌اکبری (2022) به شناخت و تحلیل عوامل مؤثر بر تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی در شهر سوتان کرمانشاه پرداخته است. نتایج تحلیل عاملی نشان می‌دهد که سه عامل رونق بسترهای اقتصادی و اشتغال‌زایی، ارتقای سرمایه انسانی و اجتماعی و ایجاد ظرفیت‌های تسهیلاتی و درآمدی

تأثیرگذارترین عوامل در تاب‌آوری مناطق روستایی هستند. ابوالحسنی کومله و همکاران (2022) به ارائه الگوی تاب‌آوری مالی صنعت هتلداری در شرایط بحران در ایران پرداختند. مهم‌ترین یافته‌های پژوهش در حوزه راهبردهای تاب‌آوری مالی صنعت هتلداری در شرایط بحران شامل تقویت نیروی انسانی، تقویت همکاری‌های بین‌نهادهی، بازیابی صنعت گردشگری، تأمین مالی بهینه و نوآوری شناسایی شد. باصولی و جباری (2021) به درک رابطه بین روند مدیریت بحران و پاسخ‌های تاب‌آوری جامعه محلی مقصد گردشگری شهر همدان پرداختند. با توجه به بحران پاندمیک ویروس کوید ۱۹، این پژوهشگران مطرح می‌کنند که تاب‌آوری جامعه فرایندی است که در تصمیم‌گیری برای کاهش آثار بحران تأثیر می‌گذارد. غیاث‌آبادی و همکاران (2021) به طراحی الگوی تاب‌آوری در صنعت گردشگری برآثر بیماری کوید ۱۹ پرداختند. براساس یافته‌های پژوهش آن‌ها، نوآوری در صنعت گردشگری و دیجیتال‌سازی این صنعت در شیوع بیماری کوید ۱۹ به‌منزله شرایط علی در تاب‌آوری صنعت گردشگری تأثیرگذارند؛ همچنین، عوامل اجتماعی موجود در جامعه به‌منزله عوامل پست‌ساز و آموزش کارکنان و سیاست‌های انگیزشی و حمایتی به‌منزله عوامل مداخله‌گر در تاب‌آوری صنعت گردشگری، نقش رسانه‌ها، عوامل فردی در راهبردهای تاب‌آوری در صنعت گردشگری و توسعه اقتصادی به‌منزله پیامدهای تاب‌آوری در صنعت گردشگری استخراج و شناسایی شدند. فان و همکاران (2021) پژوهشی با عنوان ارزیابی تاب‌آوری جامعه در روستاهای چین با در نظر گرفتن منطقه فرعی لیچنگ گوانگژو انجام دادند. آن‌ها با ارزیابی تاب‌آوری جوامع در روستاهای چین نتیجه گرفتند که میزان تاب‌آوری اجتماعی و اقتصادی جوامع روستایی کم است. جاسینتو و همکاران (2020) شاخص‌های ارزیابی تاب‌آوری اجتماعی را در جوامع آسیب‌دیده از سیل بررسی و شاخص‌های طبیعی و اجتماعی و تأثیر آن‌ها در اجتماعات ساکن در محله‌ها را تبیین کردند. بسطامی‌نیا و همکارانش (2017)، در پژوهشی، مؤلفه‌ها و عوامل مؤثر بر تاب‌آوری اجتماعی و اقتصادی از جمله آگاهی، دانش، مهارت، نگرش و سرمایه اجتماعی و میزان شدت خسارت، جبران خسارت و احتمال بازگشت به شرایط شغلی و مالی را در شهر رودبار ایران شناسایی و ارزیابی کردند.

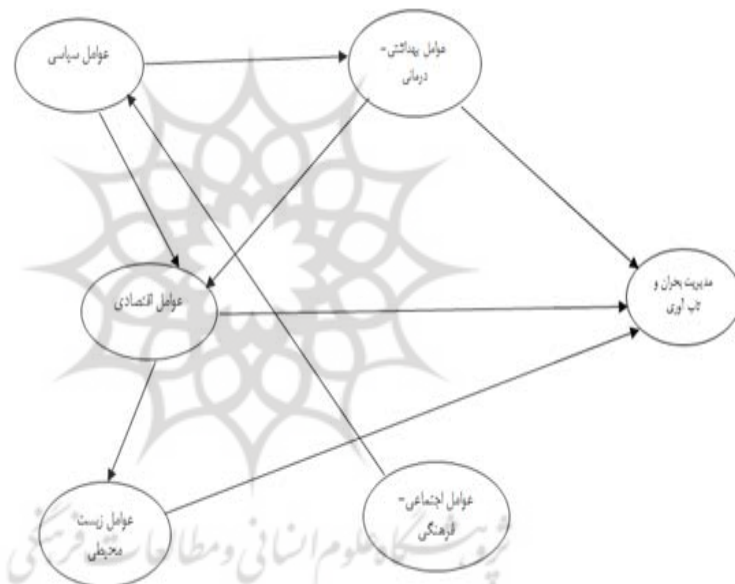

مدل مفهومی پژوهش

با توجه به بررسی‌های کتابخانه‌ای، پژوهشگر مدل مفهومی عوامل مؤثر بر مدیریت بحران و تاب‌آوری در جامعه مقصد گردشگری را عوامل اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، سیاسی، زیست‌محیطی، بهداشتی-درمانی شناسایی کرده است. عوامل اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی، براساس مقاله صفری علی‌اکبری (2022) با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی (مورد پژوهشی: شهرستان کرمانشاه)»، برنامه‌ریزی فضایی شناسایی شد، که پژوهشگر عوامل اجتماعی و فرهنگی را در این پژوهش تلفیق کرده است. عوامل زیست‌محیطی از مقاله اسکندری نوده و همکاران (2019) با عنوان

«شناسایی ابعاد تاب‌آوری و تأثیر آن بر پایداری شهری (مطالعه موردی شهر رشت)» گرفته شده است. عوامل بهداشتی-درمانی از مقاله فردوسی و مودودی (۱۳۹۶) با عنوان «ارزیابی تاب‌آوری بهداشتی-درمانی شهرستان‌های استان سمنان در برابر سوانح طبیعی» گرفته شده است. عوامل سیاسی نیز از مقاله یزدان‌پناه و عباسی (2021) با عنوان «سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری سیاسی نسبت به روند تحولات سیاسی در ایران فعلی» گرفته شده است.

چارچوب پژوهش براساس براین دو جریان مدیریت بحران و تاب‌آوری به دست آمده است. براساس این الگو، مدل مفهومی پژوهش در شکل ۱ ارائه شده است.

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش

پژوهش از بعد هدف کاربردی است، زیرا هدف به‌کارگیری و آزمون مفاهیم نظری در رابطه با مدیریت بحران و تاب‌آوری در جامعه مقصد گردشگری است. براساس نیاز پژوهش، فلسفه پژوهش مبتنی بر اثبات‌گرایی، رویکرد پژوهش به‌صورت قیاسی استقرایی، روش تحلیل داده‌ها کمی و راهبرد پژوهش پیمایشی است. داده‌ها با روش‌های مطالعه اسناد و مدارک و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز با استفاده از معادلات ساختاری حداقل مربعات جزئی با استفاده از نرم‌افزار اسمارت پی‌ال‌اس انجام گرفته است. برای تعیین مؤلفه‌های هر سازه،

با گروه محدودی از خبرگان دانشگاهی و کارشناسان صنعت گردشگری مصاحبه شده است. روایی صوری و محتوایی پرسش‌نامه را خبرگان و کارشناسان گردشگری تأیید کرده‌اند. پس از محاسبه روایی محتوا و صوری، پرسش‌نامه تهیه‌شده به‌صورت تصادفی در جامعه آماری شامل خبرگان دانشگاهی و کارشناسان صنعت گردشگری توزیع شده است. همچنین، روایی هم‌گرا و واگرا و پایایی نیز به‌وسیله آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی در نرم‌افزار اسمارت پی‌ال‌اس بررسی و تأیید شده است.

یکی از قواعد شناخته‌شده برای تعیین حداقل نمونه لازم در روش پی‌ال‌اس توسط بارکلی و همکارانش ارائه

شد. به زعم این نویسندگان، حداقل حجم نمونه لازم برای استفاده از روش پی‌ال‌اس برابر با بزرگ‌ترین مقدار حاصل از دو قاعده زیر است:

(الف) ۱۰ ضرب در تعداد شاخص‌های سازه‌ای که بیشترین شاخص را دارد.

(ب) ۱۰ ضرب در بیشترین روابط موجود در بخش ساختاری مدل اصلی پژوهش که به یک متغیر مربوط می‌شوند (Barclay et al., 1995).

با توجه به قاعده اول و دوم، در این پژوهش بین ۴۰ تا ۶۰ نمونه لازم بوده است. بنابراین، از تعداد نود پرسش‌نامه توزیع شده، هفتاد پرسش‌نامه تکمیل شده است.

پرسش‌های براساس مقیاس ترتیبی و طیف لیکرت پنج‌تایی شامل خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم تنظیم شده و براساس موضوع فرضیه‌های پژوهش طراحی شده است. در جدول ۱ تعداد گویه‌های هر سازه ارائه شده است.

جدول ۱: مشخصات متغیرهای پژوهش در پرسش‌نامه

متغیر	تعداد پرسش‌ها
عوامل اقتصادی	۵
عوامل سیاسی	۴
عوامل اجتماعی-فرهنگی	۴
عوامل زیست‌محیطی	۴
عوامل بهداشتی درمانی	۴
مدیریت بحران و تاب‌آوری	۴

بررسی و تفسیر شد و در مرحله پایانی نیز برازش کلی مدل پژوهش بررسی شد.

۱. برازش مدل‌های اندازه‌گیری

برازش مدل‌های اندازه‌گیری شامل بررسی پایایی و روایی سازه‌های پژوهش است. پایایی هریک از گویه‌ها به مقدار بارهای عاملی هریک از متغیرهای مشاهده‌شده اشاره دارد بنابراین، ابتدا بارهای عاملی گویه‌ها مشخص شد و در مرحله بعد، پایایی و روایی سازه‌ها بررسی شد (Davari & Rezazadeh, 2018).

مدل‌سازی معادلات ساختاری یکی از انواع روش‌های آماری است که ابزاری در دست پژوهشگران برای بررسی ارتباط میان چندین متغیر در یک مدل را فراهم می‌سازد (Davari & Rezazadeh, 2018).

رویکرد حداقل مربعات جزئی در چهار مورد به کار می‌رود:

- ۱) مطالعه اکتشافی باشد؛
- ۲) اندازه نمونه کوچک و مدل پژوهش خیلی پیچیده باشد؛
- ۳) داده‌ها توزیع نرمال چندمتغیره نداشته باشند؛
- ۴) مدل پژوهش دارای سازه‌های ترکیبی باشد (Taghva et al., 2013).

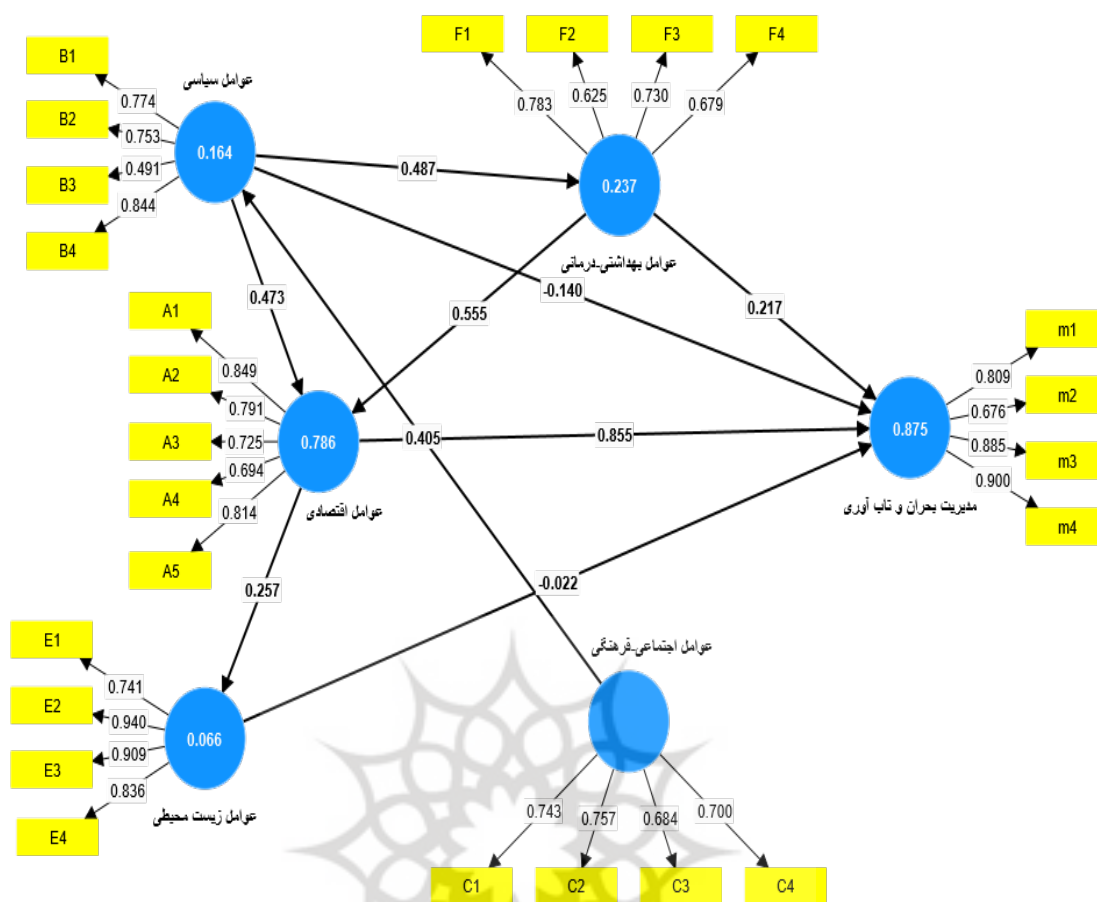
الف) تحلیل عامل تأییدی (Confirmatory)

(Factor Analysis)

تحلیل عامل تأییدی بدین منظور صورت می‌پذیرد که مشخص شود خصوصیات مدل مفهومی تا چه حد با واقعیت مطابقت دارد. در اجرای اولیه مدل، یکی از شاخص‌ها (شاخص E3) بار عاملی ۰/۱۹۰ دارد که چون کمتر از ۰/۴ است و قابل قبول نیست از مدل حذف شده و مدل دوباره اجرا شده است (Davari & Rezazadeh, 2018). مدل اجراشده به همراه بار عاملی در شکل ۲ نشان داده شده است. مشاهده می‌شود که همه بارهای عاملی در حالت مطلوب (بیش از ۰/۴) قرار دارند.

یافته‌های پژوهش

برای آزمون مدل مفهومی پژوهش از الگوریتم تحلیل مدل‌ها در روش مدل‌سازی معادلات ساختاری حداقل مربعات جزئی به شرح زیر استفاده شد و تحلیل‌های لازم در سه بخش صورت گرفت: ۱. برازش مدل اندازه‌گیری، ۲. برازش مدل ساختاری و ۳. برازش مدل کلی (اندازه‌گیری و ساختاری). به این ترتیب که ابتدا در مدل‌های اندازه‌گیری از درستی روابط موجود با استفاده از معیارهای پایایی و روایی اطمینان به دست آمد، سپس روابط موجود در بخش ساختاری

شکل ۲: مدل تحلیل عاملی تأییدی به روش حداقل مربعات جزئی (ضرایب رگرسیونی)

ب) تحلیل پایایی

ترکیبی پایایی سازه‌ها را نه به صورت مطلق بلکه با توجه به همبستگی سازه‌هایشان با یکدیگر محاسبه می‌کند (Davari & Rezazadeh, 2018). همان‌گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، برای همه سازه‌ها مقادیر آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی بیشتر از ۰/۷ است که نشان از پایایی مناسب مدل اندازه‌گیری دارد.

برای تحلیل پایایی سازه‌ها از ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی استفاده می‌شود (جدول ۲). مقدار آلفای کرونباخ بیشتر از ۰/۷ نشانگر پایایی سیستم است. هرچند برخی از پژوهشگران درباره متغیرهایی با تعداد پرسش‌های اندک مقدار ۰/۶ را پذیرفته‌اند. معیار پایایی

جدول ۲: ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی محاسبه‌شده برای سازه‌ها

سازه‌ها	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی
عوامل اقتصادی	۰/۸۳۴	۰/۸۴۲
عوامل سیاسی	۰/۷۰	۰/۷۴۶
عوامل اجتماعی-فرهنگی	۰/۷۲۰	۰/۷۲۱
عوامل زیست محیطی	۰/۸۸۱	۰/۹۰۵
عوامل بهداشتی-درمانی	۰/۷۱۱	۰/۷۶۴
مدیریت بحران و تاب‌آوری	۰/۸۳۵	۰/۸۴۸

ج) بررسی روایی هم‌گرا

روایی هم‌گرا دومین معیاری است که برای برآزش مدل‌های اندازه‌گیری در روش پی‌ال‌اس به کار برده می‌شود. معیار AVE نشان‌دهنده میانگین واریانس به اشتراک گذاشته‌شده بین هر سازه با شاخص‌های خود است. به بیان ساده‌تر، AVE میزان همبستگی یک سازه با شاخص‌های خود را نشان می‌دهد که هرچه این همبستگی بیشتر باشد، برآزش نیز بیشتر است (Barclay et al., 1995). فورنل و لارکر (1981)

معیار AVE (میانگین واریانس استخراج‌شده) را برای سنجش روایی هم‌گرا معرفی کرده و اظهار داشته‌اند که در مورد AVE، مقدار بحرانی عدد ۰/۵ است؛ بدین معنی که مقدار AVE بیشتر از ۰/۵ روایی هم‌گرای قابل قبول را نشان می‌دهد. همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، روایی هم‌گرا برای همه سازه‌ها بیشتر از ۰/۵ است، در نتیجه روایی هم‌گرای مدل‌های اندازه‌گیری پژوهش تأیید می‌شود.

جدول ۳: ضرایب AVE محاسبه‌شده برای سازه‌ها

سازه	AVE
عوامل اقتصادی	۰/۶۰۳
عوامل سیاسی	۰/۵۳۰
عوامل اجتماعی - فرهنگی	۰/۵۲۱
عوامل زیست محیطی	۰/۷۴۰
عوامل بهداشتی - درمانی	۰/۵۱۰
مدیریت بحران و تاب‌آوری	۰/۶۷۶

د) بررسی روایی واگرا

روایی واگرا سومین معیار سنجش برآزش مدل‌های اندازه‌گیری در روش پی‌ال‌اس است. روایی واگرا در پی‌ال‌اس از دو طریق سنجیده می‌شود: ۱. روش بارهای عاملی متقابل (میزان همبستگی بین شاخص‌های یک سازه با آن سازه و میزان همبستگی بین شاخص‌های یک سازه با سازه‌های دیگر مقایسه می‌شود)، ۲. روش فورنل و لارکر (میزان رابطه یک سازه با شاخص‌های در مقایسه رابطه آن سازه با سایر سازه‌ها است) (Davari & Rezazadeh, 2018). این کار با روش فورنل و لارکر صورت گرفته است. در بررسی ماتریس روش فورنل و لارکر مشاهده شده که چند عدد از آرایه‌های ماتریس از اعداد قطر بیشتر است. در این‌گونه موارد، پژوهشگر باید پرسش‌هایی را حذف کند که بار عاملی کمتری دارند. اما از آنجاکه این موارد مربوط به سازه‌های مرتبه دوم بوده و پژوهشگر باید تا حد امکان از حذف پرسش‌ها خودداری کند، از این مسئله چشم‌پوشی شده است.

ساختاری پژوهش بررسی می‌شود. در بررسی مدل ساختاری، روابط بین متغیرهای مکنون با همدیگر تجزیه و تحلیل شد و معیارهای ضرایب معناداری t-value، معیار R squares یا R^2 ، معیار استون گیزر (Q^2)، معیار اندازه اثر (F^2) و معیار افزونگی برای برآزش مدل ساختاری بررسی شد (Davari & Rezazadeh, 2018).

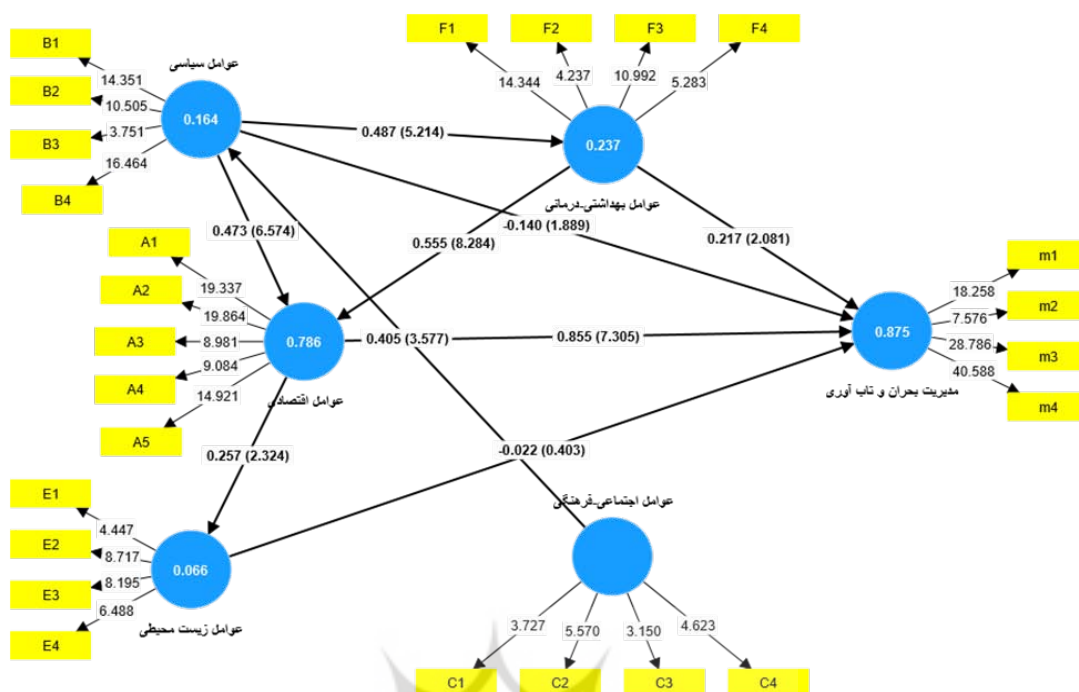
الف) بررسی ضرایب معناداری مقادیر (t-value)

ابتدایی‌ترین معیار برای سنجش رابطه بین سازه‌ها در مدل (بخش ساختاری) اعداد معناداری t است. در صورتی که مقادیر این اعداد از ۱/۹۶ بیشتر شود، نشان از درستی رابطه بین سازه‌ها و در نتیجه تأیید فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ است. البته باید توجه داشت که اعداد t فقط درستی رابطه‌ها را نشان می‌دهند و شدت رابطه بین سازه‌ها را نمی‌توان با آن سنجید (Davari & Rezazadeh, 2018).

براساس اعداد به‌دست‌آمده و آزمون فرض انجام‌شده مشخص شد که عوامل اجتماعی - فرهنگی ارتباط مستقیمی با متغیر اصلی پژوهش (مدیریت بحران و تاب‌آوری) ندارد.

۲. برآزش مدل ساختاری

مطابق با الگوریتم تحلیل داده‌ها در روش پی‌ال‌اس، پس از برآزش مدل‌های اندازه‌گیری، برآزش مدل

شکل ۳: مدل اجرا شده همراه با مقادیر t value

ملاک‌های ضعیف، متوسط و قوی برای R^2 معرفی شده‌اند (Davari & Rezazadeh, 2018). معیار Q^2 ، که توسط استون و گیزر (۱۹۷۵) معرفی شد، قدرت پیش‌بینی مدل را نشان می‌دهد. این مقدار نیر تنها برای متغیرهای وابسته مدل محاسبه می‌شود. سه مقدار $0/۰۲$ ، $0/۱۵$ و $0/۳۵$ ملاک‌های ضعیف، متوسط و قوی برای Q^2 معرفی شده‌اند (Davari & Rezazadeh, 2018). نتیجه محاسبه این دو معیار برای این پژوهش در جدول ۴ گزارش شده است.

ب) معیار R^2 یا R^2 Squares و معیار Q^2 (Stone-Geisser Criterion)

R^2 معیاری است که برای متصل کردن بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل‌سازی معادلات ساختاری به کار می‌رود و نشان از تأثیری دارد که یک متغیر مستقل بر یک متغیر وابسته می‌گذارد. هرچه مقدار R^2 برای متغیرهای وابسته بزرگ‌تر باشد نشان از برازش بهتر مدل دارد. سه مقدار $0/۱۹$ ، $0/۳۳$ و $0/۶۷$

جدول ۴: محاسبه معیار R^2 و q^2

سازه	R^2	Q^2
عوامل اقتصادی	۰/۷۸۶	۰/۰۷۱
عوامل بهداشتی-درمانی	۰/۲۳۷	۰/۱۱۱
عوامل زیست محیطی	۰/۰۶۶	-۰/۰۱۰
عوامل سیاسی	۰/۱۶۴	۰/۰۹۲
مدیریت بحران و تاب‌آوری	۰/۸۷۵	۰/۰۶۸

سازه برون‌زا تأثیر می‌پذیرد (Davari & Rezazadeh, 2018).

۳. برازش مدل کلی (معیار GOF)

معیار GOF مربوط به بخش کلی مدل‌های معادلات ساختاری است. پژوهشگر با این معیار

ج) محاسبه مقدار افزونگی (Redundancy)

این معیار از حاصل ضرب مقادیر اشتراکی (Communality) سازه‌ها در مقادیر R^2 مربوط به آن‌ها به دست می‌آید و نشانگر مقدار تغییرپذیری شاخص‌های یک سازه درون‌زا است که از یک یا چند

می‌تواند، پس از بررسی برازش بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل کلی پژوهش خود، برازش بخش کلی را نیز کنترل کند. سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF به شمار می‌رود (داروری و رضازاده، ۱۳۹۷). مقدار GOF برای این پژوهش ۰/۵۰۲ است، که نشان از مناسب بودن برازش کلی مدل دارد.

جدول ۵: محاسبه معیار GOF

Commuality	R Square	سازه
۰/۵۹۶	۰/۴۲۵	میانگین
۰/۲۵۳		$\text{communities} \times R^2$
۰/۵۰۲		GOF محاسبه شده

با توجه به نتایج مشخص شده در این بخش، مشاهده می‌شود که مدل اندازه‌گیری، ساختاری و کلی الگوی پژوهش برازش مناسبی دارد.

آزمون فرضیه‌ها

پس از بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری، مدل ساختاری و مدل کلی، پژوهشگر اجازه می‌یابد که به بررسی و آزمون فرضیه‌های پژوهش بپردازد و یافته‌های پژوهش برسد. مقادیر مربوط به آماره t و ضریب مسیر در جدول ۶ ارائه شده است. با توجه به مقادیر محاسبه شده t و بزرگ‌تر بودن آن‌ها از عدد ۱/۹۶، همه ارتباط‌های موجود در مدل، به جز عوامل سیاسی و عوامل زیست محیطی، در آزمون فرض معنادار و پذیرفته شده است.

جدول ۶: نتایج آزمون فرض روابط بین متغیرها

روابط بین سازه‌ها	ضریب مسیر	انحراف استاندارد	آماره t	نتیجه
عوامل اقتصادی ← مدیریت بحران و تاب‌آوری	۰/۸۵۵	۰/۱۱۷	۷/۳۰۵	قبول
عوامل سیاسی ← مدیریت بحران و تاب‌آوری	-۰/۱۴۰	۰/۰۷۴	۱/۸۸۹	رد
عوامل زیست محیطی ← مدیریت بحران و تاب‌آوری	-۰/۰۲۲	۰/۰۵۴	۰/۴۰۳	رد
عوامل بهداشتی-درمانی ← مدیریت بحران و تاب‌آوری	۰/۲۱۷	۰/۱۰۴	۲/۰۸۱	قبول
عوامل اجتماعی-فرهنگی ← عوامل سیاسی	۰/۴۰۵	۰/۱۱۳	۳/۵۷۷	قبول
عوامل اقتصادی ← عوامل زیست محیطی	۰/۲۵۷	۰/۱۱۱	۲/۳۲۴	قبول
عوامل بهداشتی-درمانی ← عوامل اقتصادی	۰/۵۵۵	۰/۰۶۷	۸/۲۸۴	قبول
عوامل سیاسی ← عوامل اقتصادی	۰/۴۷۳	۰/۰۷۲	۶/۵۷۴	قبول
عوامل سیاسی ← عوامل بهداشتی-درمانی	۰/۴۸۷	۰/۰۹۳	۵/۲۱۴	قبول

همچنین، بررسی نهایی نتایج نشان می‌دهد که ارتباط بین سازه عوامل سیاسی و مدیریت بحران و تاب‌آوری در آزمون فرض معنادار است و پذیرفته و تأیید می‌شود. از سوی دیگر، مطابق جدول ۷، سازه‌ها غیرمستقیم و از طریق متغیر میانجی در هم تأثیر می‌گذارند.

جدول ۷: نتایج آزمون فرض روابط غیرمستقیم بین متغیرها

روابط بین مؤلفه‌ها	ضریب مسیر	خطای استاندارد	آماره t	نتیجه
عوامل سیاسی ← عوامل بهداشتی-درمانی ← مدیریت بحران و تاب‌آوری	۰/۱۰۶	۰/۰۴۴	۲/۴۲۲	قبول
عوامل سیاسی ← عوامل اقتصادی ← مدیریت بحران و تاب‌آوری	۰/۴۰۴	۰/۰۷۲	۵/۵۹۷	قبول
عوامل سیاسی ← عوامل بهداشتی-درمانی ← عوامل اقتصادی ← مدیریت بحران و تاب‌آوری	۰/۲۳۱	۰/۰۶۸	۳/۳۸۹	قبول

با استفاده از روش پی‌ال‌اس ارتباط بین متغیرها بررسی و تحلیل شد. این عوامل به پنج دسته تقسیم شده‌اند. از دلایل اهمیت عوامل اقتصادی می‌توان به این اشاره کرد که جوامع با توسعه اقتصادی بالاتر به‌طور کلی از منابع و امکانات بیشتری برای مقابله با بحران و بازسازی پس از آن برخوردارند. تنوع در فعالیت‌های اقتصادی به جامعه مقصد در حفظ ثبات اقتصادی در زمان بحران کمک می‌کند. کیفیت و دسترسی به خدمات بهداشتی-درمانی در سلامتی افراد و توان جامعه در مقابله با بحران‌ها تأثیر می‌گذارد. ثبات سیاسی نیز به ایجاد اعتماد و اطمینان در جامعه و افزایش تاب‌آوری در برابر بحران‌ها کمک می‌کند. امنیت جامعه نیز به کاهش آسیب‌پذیری در برابر بحران‌ها کمک می‌کند. همچنین، اعتماد، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی به تاب‌آوری جامعه در برابر بحران‌ها کمک می‌کند. کیفیت هوا، آب و محیط‌زیست طبیعی در سلامتی افراد و توان جامعه در مقابله با بحران تأثیر می‌گذارد. یافته‌های این مقاله با یافته‌های مطالعات دیگر در این زمینه همسواست. برای مثال، صفری علی‌اکبری (2022) در پژوهش خود به این نتیجه رسیده است که سه عامل رونق بسترهای اقتصادی و اشتغال‌زایی، ارتقای سرمایه انسانی و اجتماعی و ایجاد ظرفیت‌های تسهیلاتی و درآمدی تأثیرگذارترین عوامل در تاب‌آوری مناطق روستایی هستند. سلگی و همکاران (2023) در پژوهش خود به این نتیجه رسیده‌اند که براساس وضعیت بافت فرسوده شهر ملارد و دیدگاه پاسخ‌گویان، مؤثرترین عوامل بهبود بهسازی شهری و مدیریت بحران به ترتیب خدمات بهداشتی درمانی، ورزشی تفریحی، امنیتی، خدمات آموزشی و خدمات شهری (مشترک)، فرهنگی و اقتصادی است. نتایج پژوهش باصولی و جباری (2021) نشان می‌دهد که تفسیر پاسخ جامعه میزبان به مدیریت بحران از دریچه تاب‌آوری به تصمیم‌گیرندگان این امکان را می‌دهد که تأثیرات بحران پاندمیک

در این پژوهش، ابتدا مدلی مفهومی براساس مطالعات اسنادی و مصاحبه با خبرگان دانشگاهی و کارشناسان صنعت گردشگری به‌منظور شناسایی عوامل مؤثر بر مدیریت بحران و تاب‌آوری در جامعه مقصد گردشگری ارائه شد. نتایج به‌دست‌آمده نشان داد که متغیرهای عوامل اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و بهداشتی-درمانی به‌طور مستقیم و متغیر عوامل سیاسی به‌طور غیرمستقیم در متغیر مدیریت بحران و تاب‌آوری تأثیر می‌گذارند. در بررسی ضرایب مسیر در جدول ۶، مشاهده می‌شود که بیشترین ضریب مسیر مربوط به عوامل اقتصادی است؛ اما عوامل سیاسی تأثیر کمتری در متغیر اصلی مدل (مدیریت بحران و تاب‌آوری) دارند. بنابراین، برای توسعه مدیریت بحران و تاب‌آوری در جامعه مقصد گردشگری توجه به عوامل اقتصادی اهمیت بیشتری دارد.

در بررسی ضریب R^2 مشخص شد که متغیرهای اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و بهداشتی-درمانی به‌صورت مستقیم و متغیر عوامل سیاسی به‌صورت غیرمستقیم در مجموع ۸۷ درصد از تغییرات مربوط به مدیریت بحران و تاب‌آوری را تبیین می‌کنند. بقیه آن (۱۳ درصد تغییرات) مربوط به سایر عواملی است که در این پژوهش بررسی نشده است.

بحث و نتیجه‌گیری

مدیریت بحران و تاب‌آوری دو عنصر اساسی برای جوامع مقصد گردشگری در دنیای پویا و پرچالش امروز است. با افزایش تنوع و پیچیدگی بحران‌ها، جوامعی که در برابر این چالش‌ها تاب‌آورند می‌توانند به‌طور مؤثرتری از آن‌ها عبور کنند و به فعالیت خود در زمینه گردشگری ادامه دهند. این پژوهش به شناسایی عوامل مؤثر بر مدیریت بحران و تاب‌آوری در جامعه مقصد گردشگری پرداخته است. در این پژوهش، عوامل تأثیرگذار در مدیریت بحران و تاب‌آوری شناسایی شدند و

ویروس کوید ۱۹ بر جامعه و صنعت گردشگری را کاملاً درک کنند. یافته‌های پژوهش بافقی‌زاده و همکاران (۲۰۲۱) نشان می‌دهد که بین چالش‌ها و بحران‌های مدیریت شهری در اهواز تفاوت وجود دارد و شهروندان معتقدند چالش‌ها و بحران‌های مدیریت شهری کلان‌شهر اهواز به ترتیب اهمیت عبارت‌اند از چالش‌های اقتصادی، چالش‌های فرهنگی، چالش‌های زیست‌محیطی، چالش‌های اجتماعی، چالش‌های امنیتی و چالش‌های خدمات شهری. در پژوهش پودینه و همکاران (۲۰۲۱)، براساس یافته‌های حاصل از تعیین وزن ابعاد با استفاده از نرم‌افزار Expert Choice، بعد اجتماعی و فرهنگی بالاترین رتبه را به خود اختصاص داده است. گرجی و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که، با توجه به شرایط و موقعیت بافت فرسوده منطقه ۳ شهر اصفهان در توسعه اقتصادی و تاریخی شهر و بی‌توجهی و نبود رسیدگی مناسب، تاب‌آوری اجتماعی این منطقه در وضعیت نامناسبی است. یافته‌های پژوهش کتر (۲۰۲۲)، با توجه به دیدگاه تئوری تاب‌آوری، نشان می‌دهد که مقاصد پس از بحران بر جهت‌دهی دوباره سیستم گردشگری و بازآفرینی رشد گردشگری تمرکز خواهند کرد. این پاسخ‌ها شامل سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و امکانات، توسعه محصول، توسعه بازار و انجام اصلاحات ساختاری است.

پیشنهادها

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که عوامل اقتصادی بیشترین تأثیر را در تاب‌آوری جامعه تهران در برابر بحران‌ها دارند. تقویت همکاری بین‌بخشی، افزایش آگاهی عمومی، سرمایه‌گذاری بر زیرساخت‌های شهری و توسعه گردشگری پایدار از پیشنهادها این پژوهش برای بهبود مدیریت بحران و افزایش تاب‌آوری در این شهر است. پژوهشگران در پژوهش‌های آینده می‌توانند بر نقش فناوری‌های نوین در مدیریت بحران، ارزیابی اثربخشی طرح‌های آمادگی برای بحران و مقایسه تهران با سایر شهرهای گردشگری در زمینه مدیریت بحران متمرکز شوند. با اجرای راهکارهای مناسب و همکاری همه‌جانبه می‌توان تهران را به شهر تاب‌آور و مقاوم در برابر بحران‌ها تبدیل کرد و آینده‌ای بهتر را برای شهروندان و صنعت گردشگری تهران رقم زد.

منابع فارسی که معادل لاتین آن‌ها در فهرست منابع آمده است:

ابوالحسنی کومله، سیده مریم، قلی‌زاده، مهدی و مشکی میاوقی، مهدی (۱۴۰۳). تدوین و اعتباریابی مدل تاب‌آوری مالی صنعت هتلداری در شرایط بحران: رویکرد آمیخته. دانش سرمایه‌گذاری، ۱۳(۵۱)، ۴۶۱-۴۸۴. http://www.jik-ifea.ir/article_22536.html

اکبری، حامد، صادق‌پور حاجی، مایده و قدیمی حمزه کلایی، آزاده (۱۳۹۶). بررسی اکتشافی مدل مدیریت بحران با مدیریت سیل در شهرداری منطقه ۳ (مطالعه موردی سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران). چهارمین کنفرانس ملی دستاوردهای اخیر در مهندسی عمران، معماری و شهرسازی، تهران. <https://civilica.com/doc/719179>

اسکندری نوده، محمد، قلی‌پور، فلاح حیدری و احمدپور، ایوب (۱۳۹۸). شناسایی ابعاد تاب‌آوری و تأثیر آن بر پایداری شهری (مطالعه موردی: شهر رشت). جغرافیا و پایداری محیط، ۹(۳)، ۶۳-۷۷. <https://doi.org/10.22126/ges.2019.3436.1913>

باصولی، مهدی و جباری، گلنوش (۱۴۰۰). رابطه مدیریت بحران و تاب‌آوری جامعه مقصد گردشگری در بحران کرونا مطالعه موردی شهر همدان. گردشگری شهری، ۸(۱)، ۳۳-۴۸. <https://doi.org/10.22059/jut.2021.318782.884>

بافقی‌زاده، محمد و سلیمانی مقدم؛ جهان‌نیا (۱۴۰۰). بررسی و شناسایی چالش‌ها و بحران‌های مدیریت شهری کلانشهر اهواز. جغرافیا و روابط انسانی، ۴(۲)، ۴۱۵-۴۳۲. https://www.gahr.ir/article_140326.html

پودینه، محمد، میری، غلامرضا و انوری، محمودرضا (۱۴۰۰). واسنجی جایگاه سازمان‌های مدیریت بحران در افزایش تاب‌آوری شهری (مطالعه موردی: شهر زابل). مدیریت بحران، ۱۱(۱)، ۱۲۹-۱۴۰.

پورموسوی، سیدموسی، فیروزپور، آرمین و دارانی، مسعود (۱۳۹۱). نقش جامعه محلی در بهبود عملکرد نظام مدیریت بحران. دانش پیشگیری و مدیریت بحران، ۲(۱)، ۳۲-۴۲.

محمدی شهرودی، حامد، رحیم‌نیا، فریبرز، ملک‌زاده، غلامرضا و خوراکیان، علیرضا (۱۳۹۷). پیامدهای روان‌شناختی و غیر روان‌شناختی تاب‌آوری سازمانی: ترغیب‌کننده‌هایی برای حرکت به سمت تاب‌آوردن سازمان‌ها. پژوهش‌نامه روان‌شناسی مثبت، ۱۱(۱)، ۶۳-۷۸. <https://doi.org/10.22108/ppls.2018.112482.1499>

نیک‌پور، عامر و لطفی، یاراحمدی (۱۴۰۰). ارزیابی میزان تاب‌آوری شهر نورآباد ممسنی در برابر سوانح طبیعی (زلزله). مدیریت بحران، ۱۰(۱)، ۵۷-۷۱. https://www.joem.ir/article_243253.html?lang=fa

هندرسون، جان سی (۱۳۹۳). مدیریت بحران در صنعت گردشگری؛ علت‌ها و پیامدها (ترجمه محمدرضا گوهری). تهران: انتشارات مهکامه، چاپ اول.

خیام‌باشی، احسان (۱۳۸۹). مدیریت بحران محله‌محور زمین‌لرزه. دومین همایش ملی مهندسی عمران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمینی شهر.

یزدان‌پناه درو، کیومرث و عباسی، رقیه (۱۴۰۰). سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری سیاسی جامعه نسبت به روند تحولات سیاسی در ایران فعلی. سومین همایش ملی و اولین همایش بین‌المللی سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری، تهران. <https://civilica.com/doc/1516529>

Abolhasani Komleh, S. M., Gholizadeh, M., & Mashki Miawghi, M. (2024). Development and validation of a financial resilience model for the hospitality industry in crisis conditions: A mixed-method approach. *Journal of Investment Knowledge*, 13(51), 461-484. http://www.jik-ifea.ir/article_22536.html [In Persian]

Akbari, H., Sadeghpour Haji, M., & Qadimi Hamzeh Kalaei, A. (2017). Exploratory study of crisis management model for flood management in District 3 Municipality (Case study: Tehran Prevention and Crisis Management Organization). Fourth National Conference on Recent Achievements in Civil Engineering, Architecture, and Urban

تقوا، محمدعلی، کیانی، غلامرضا و جهانبخش گنجبه، ایوب (۱۳۹۲). بررسی مدل‌سازی معادلات ساختاری با استفاده از رویکرد حداقل مربعات جزئی (PLS) در تحقیقات بازاریابی. مدیریت بازرگانی، ۵(۲)، ۱۱۱-۱۳۰.

داوری، علی و رضازاده، آرش (۱۳۹۷). مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار PLS (چاپ دوم). تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.

زمانی، مهرناز و اسماعیلی، علیرضا (۱۳۹۳). مدیریت بحران در گردشگری. همایش بین‌المللی علمی راهبردی توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران چالش‌ها و چشم‌اندازها. <https://sid.ir/paper/852381/fa>

سلگی، علی، سعیدی رضوانی، نوید و احمدیان، رضا (۱۴۰۲). اولویت‌بندی متغیرها در فرایند بهسازی بافت‌های فرسوده شهری و مدیریت بحران در شهر ملارد. مطالعات ساختار و کارکرد شهری، ۱۰(۳۶)، ۳۵-۶۲. <https://doi.org/10.22080/usfs.2023.24512.2314>

صفری علی‌اکبری، مسعود (۱۴۰۱). بررسی عوامل مؤثر بر تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی (مورد پژوهشی: شهرستان کرمانشاه). برنامه‌ریزی فضایی، ۱۲(۴)، ۴۳-۶۴. <https://doi.org/10.22108/sppl.2023.137043.1710>

غیاث‌آبادی فراهانی، غفاری اشتیانی، پیمان، شبابی، هومن و قلی‌پور فریدونی، شهربانو (۱۴۰۱). طراحی الگوی تاب‌آوری در صنعت گردشگری بر اثر بیماری کووید-۱۹. گردشگری و توسعه، ۱۱(۲)، ۱۳۱-۱۴۴. <https://doi.org/10.22034/jtd.2021.279504.2312>

فردوسی، سجاد و مودودی ارخودی، مهدی (۱۳۹۶). ارزیابی تاب‌آوری بهداشتی-درمانی شهرستان‌های استان سمنان در برابر سوانح طبیعی. امداد و نجات، ۴(۳۵).

گرچی، مهشید، خادم‌الحسینی، احمد، اذانی، مهری و صابری، حمید (۱۳۹۹). تبیین تاب‌آوری کالبدی در بافت فرسوده شهری با بهره‌گیری از معادلات ساختاری (نمونه موردی: محله‌های منطقه سه شهر اصفهان). نشریه جغرافیا و توسعه، ۱۹(۶۴)، ۱۴۳-۱۶۴. <https://doi.org/10.22111/j10.22111.2021.6369>

- Becken, S., & Hay, J. E. (2007). Tourism and climate change: Risks and opportunities. Edition 1, Publisher Channel View Publications.
- Bonanno, G. A., Ho, S. M., Chan, J. C., Kwong, R. S., Cheung, C. K., Wong, C. P., & Wong, V. C. (2008). Psychological resilience and dysfunction among hospitalized survivors of the SARS epidemic in Hong Kong: a latent class approach. *Health Psychology*, 27(5), 659. <https://psycnet.apa.org/buy/2008-13168-018>
- Buckley, R. (2000). Tourism in the most fragile environments. *Tourism Recreation Research*, 25(1), 31- 40. <https://doi.org/10.1080/02508281.2000.11014898>
- Chen, S., & Bonanno, G. A. (2021). Components of emotion regulation flexibility: Linking latent profiles to depressive and anxious symptoms. *Clinical Psychological Science*, 9(2), 236-251. <https://doi.org/10.1177/2167702620956972>
- Connor, K. M. , & Davidson, J. R. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor- Davidson resilience scale (CD-RISC). *Depression and anxiety*, 18(2), 76-82. <https://doi.org/10.1002/da.10113>
- Davari, A., & Rezazadeh, A. (2018). *Structural Equation Modeling with PLS Software* (2nd ed.). Tehran: Jahad Daneshgahi Publications. [In Persian]
- Elkington, S., & Gammon, S. J. (2014). Introduction. In Elkington, S. & Gammon S.J. (eds) (2013). Contemporary Perspectives in Leisure: Meanings, Motives and Lifelong Learning. *Routledge*, pp. xvi-xxvi. <https://doi.org/10.4324/9781315816364>
- Erikson, M., & Mittelmark, M. B. (2017). Community resilience and crisis management: Strategies for enhancing well-Planning, Tehran. <https://civilica.com/doc/719179> [In Persian]
- Antonovsky, A. (1987). *Unraveling the Mystery of Health: How People Manage Stress and Stay Well* San Francisco, CA: Jossey-Bass
- Armstrong, E. K. (2008). Destination recovery after natural disasters – A case study of the recovery of the ACT tourism industry after the 2003 bushfires. (*Doctoral dissertation, PhD thesis, Tourism Discipline. University of Canberra. Canberra*).
- Bafghizadeh, M., Soleimani Moghaddam, & Jahannia (2021). Investigation and identification of challenges and crises in urban management of Ahvaz metropolis. *Geography and Human Relationships*, 4(2), 415-432. https://www.gahr.ir/article_140326.html [In Persian]
- Basouli, M., & Jabbari, G. (2021). The relationship between crisis management and tourism destination community resilience during the COVID-19 crisis (Case study: Hamedan city). *Urban Tourism*, 8(1), 33-48. <https://doi.org/10.22059/jut.2021.318782.884> [In Persian]
- Bastaminia, A., Rezaei, M. R., & Dastoorpoor, M. (2017). Identification and evaluation of the components and factors affecting social and economic resilience in city of Rudbar, Iran. *International journal of disaster risk reduction*, 22, 269-280. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2017.01.020>
- Basurto-Cedeño, E. M., & Pennington-Gray, L. (2018). An applied destination resilience model. *Tourism Review International*, 22(3-4), 293-302. <https://doi.org/10.3727/154427218X15369305779092>
- Beattie, M. A. (1992). The effect of natural disasters on tourism a study of Mount Saint Helens and Yellowstone National Park. <https://repository.rit.edu/theses/7428/>

- study: District 3 neighborhoods of Isfahan city). *Journal of Geography and Development*, 19(64), 143-164. <https://doi.org/10.22111/j10.22111.2021.6369> [In Persian]
- Gurtner, Y. (2016). Returning to paradise: Investigating issues of tourism crisis and disaster recovery on the island of Bali. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 28, 11-19. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2016.04.007>
- Hall, C. M., Malinen, S., Nilakant, V., Vosslander, R., Walker, B., & Wordsworth, R. (2016). Undertaking business, consumer and organisational research in a post-disaster setting. In *Business and Post-disaster Management* (pp. 251-268). Routledge.
- Henderson, J. C. (2007). Crisis Management in Tourism Industry, Causes and Consequences (Translated by Mohammad Reza Gohari). Tehran: Mahkameh Publications, First Edition: 2014. [In Persian]
- Huan, T. C., Beaman, J., & Shelby, L. (2004). No-escape natural disaster: mitigating impacts on tourism. *Annals of Tourism Research*, 31(2), 255-273. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2003.10.003>
- Jacinto, R., Reis, E., & Ferrão, J. (2020). Social Resilience Assessment Indicators in Flood-Affected Communities: A Case Study in the Baixo Vouga Region, Portugal. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 50, 101684. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2020.101684>
- Ketter, E. (2022). Bouncing back or bouncing forward? Tourism destinations' crisis resilience and crisis management tactics. *European Journal of Tourism Research*, 31, 3103-3103. <https://doi.org/10.54055/ejtr.v31i.2748>
- being. *Health Promotion International*, 32(4), 711-720. <https://doi.org/10.1093/heapro/daw069>
- Eskandari Nodeh, M., Gholipour, F., & Ahmadpour, A. (2019). Identifying resilience dimensions and their impact on urban sustainability (Case study: Rasht city). *Geography and Environmental Sustainability*, 9(3), 63-77. <https://doi.org/10.22126/ges.2019.3436.1913> [In Persian]
- Fan, J., Mo, Y., Cai, Y., Zhao, Y., & Su, D. (2021). Evaluation of Community Resilience in Rural China—Taking Licheng Subdistrict, Guangzhou as an Example. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(11), 5827. <https://doi.org/10.3390/ijerph18115827>
- Faulkner, B. (2001). Towards a framework for tourism disaster management. *Tourism management*, 22(2), 135-147
- Ferdowsi, S., & Moudodi Arkhodi, M. (2018). Assessing health and medical resilience of Semnan province counties against natural disasters. [In Persian]
- Garnezy, N., & Masten A. A. (2006). particular resiliency to threatening environments. *Journal of Experimental Social Psychology*, 42, 323-336. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2005.05.005>
- Ghiathabadi Farahani, G., Ashitiani, P., Shababi, H., & Gholipour Faridouni, S. (2022). Designing a resilience model for the tourism industry during the COVID-19 pandemic. *Tourism and Development*, 11(2), 131-144. <https://doi.org/10.22034/jtd.2021.279504.2312> [In Persian]
- Gorji, M., Khademolhosseini, A., Azani, M., & Saberi, H. (2020). Explaining physical resilience in deteriorated urban areas using PLS structural equation modeling (Case

- Prevention and Management Knowledge*, 2(1), 32-42. [In Persian]
- Pudineh, M., Miri, G. R., & Anvari, M. R. (2022). Analysis of the position of crisis management organizations in increasing urban resilience (Case study: Zabol city). *Emergency Management*, 11(1), 129-140. https://www.joem.ir/article_251426.html?lang=en [In Persian]
- Safari Aliakbari, M. (2022). Investigating factors affecting the economic and social resilience of rural areas (Case study: Kermanshah county). *Spatial Planning*, 12(4), 43-64. <https://doi.org/10.22108/sppl.2023.137043.1710> [In Persian]
- Salgi, A., Saeidi Rezvani, N., & Ahmadian, R. (2023). Prioritizing variables in the process of urban renewal of deteriorated areas and crisis management in Malard city. *Urban Structure and Function Studies*, 10(36), 35-62. <https://doi.org/10.22080/usfs.2023.24512.2314> [In Persian]
- Schouten, M. A., van der Heide, M. M., & Heijman, W. J. (2009). Resilience of Social-Ecological Systems in European Rural Areas: Theory and Prospects (No. 697-2016-47762, pp. 117-131). <https://doi.org/10.22004/ag.econ.57343>
- Schroeder, A., & Pennington-Gray, L. (2018). Resilience: The new paradigm for planning, what do we know and where do we need to go?. *Tourism Review International Journal*, 22(3-4), 229-302. <https://doi.org/10.3727/154427218X15369305778994>
- Taghva, M. A., Kiani, G. R., & Jahanbakhsh Ganjeh, A. (2013). Examining structural equation modeling using the partial least squares (PLS) approach in marketing research. *Journal of Business Management*, 5(2), 111-130. [In Persian]
- Khayambashi, E. (2010). Neighborhood-based earthquake crisis management. *Second National Conference on Civil Engineering, Islamic Azad University, Khomeinishahr Branch*. [In Persian]
- Kimhi, S. (2016). Levels of resilience: Associations among individual, community, and national resilience. *Journal of health psychology*, 21(2), 164-170. <https://doi.org/10.1177/1359105314524009>
- Mohammadi Shahroudi, H., Rahimnia, F., Malekzadeh, G. R., & Khouarakian, A. (2018). Psychological and non-psychological consequences of organizational resilience: Motivators for moving toward organizational resilience. *Journal of Positive Psychology Research*, 4(1), 63-78. <https://doi.org/10.22108/ppls.2018.112482.1499> [In Persian]
- Nikpour, A., Lotfi, & Yarahmadi (2021). Assessing the resilience level of Noorabad Mamasani city against natural disasters (earthquake). *Crisis Management*, 10(1), 57-71. https://www.joem.ir/article_243253.html?lang=fa [In Persian]
- Pennington-Gray, L. (2018) Reflections to move forward: Where destination crisis management research needs to go. *Tourism Management Perspectives Journal*, 25, 136-139. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.11.013>
- Pennington-Gray, L., Thapa, B., Kaplanidou, K., Cahyanto, I., & McLaughlin, E. (2011). Crisis Planning and Preparedness in the United States Tourism Industry. *Cornell Hospitality Quarterly*, 52(3), 312-320. <https://doi.org/10.1177/1938965511410866>
- Pourmousavi, S. M., Firouzpour, A., & Darani, M. (2012). The role of the local community in improving the performance of the crisis management system. *Journal of Disaster*

society regarding political developments in contemporary Iran. *Third National and First International Conference on Social Capital and Resilience*, Tehran. <https://civilica.com/doc/1516529> [In Persian]

Zamani, M., & Esmaeili, A. R. (2014). Crisis management in tourism. *International Strategic Scientific Conference on Tourism Development in the Islamic Republic of Iran: Challenges and Prospects*. <https://sid.ir/paper/852381/fa> [In Persian]

Taneja, S., Pryor, M. G., Sewell, S., & Recuero, A. M. (2014). Strategic Crisis Management :A Basis for Renewal and Crisis Prevention. *Journal of Management Policy & Practice*, 15(1), 78. http://www.na-businesspress.com/JMPP/TanejaS_Web15_1_.pdf

Walker, B., Holling, C. S., Carpenter, S., Kinzig, A. (2004). Resilience, adaptability, and transformability in social-ecological systems. *Ecology and Society*, 9(2), 5. <http://www.jstor.org/stable/26267673>

Yazdanpanah Darou, K., & Abbasi, R. (2021). Social capital and political resilience of

